

DOĞU DİLLERİ

FARŞA, ARAPÇA URDUCA, HİNDOLOJİ VE SİNOLOJİ ARAŞTIRMALARI

III Cilt - 4 Sayı

1983

İSLAMİYETTEN ÖNCEKİ İRAN ŞİİRİ

Yard. Doç. Dr. Mürsel ÖZTÜRK

İran edebiyat tarihçileri ve tezkereler, İslâmiyetten önceki İran Edebiyatını musikî eşliğinde söylenen şarkı, ilahî ve mensur eserler sayarak, genellikle İran şiir tarihini İslâmî devreden başlatırlar ve İran'da ilk şiir söyleyen kişi olarak da Sasanî Padişahı Bahrâm Gûr (M. 420-438)u gösterirler. Yine tezkereler, bu Padişahı kafiyenin mucidi sayarak, ona atfedilen ve Firdavsi'nin Şah-nâme'siyle aynı vezinde yazılmış olan şu şiiri değişik şekillerde naklederler;

Man-am ân şîr-i şala	Ben, o kana susamış aslanım.
Man-am ân babr-i yala	Ben, o öfkeli kaplanım
Man-am ân Bahrâm-i Gûr	Ben, o Bahrâm Gûr'um.
Man-am ân Bû Cabala ¹	Ben, o Cabala'nın oğluyum.

Lubâb al-Bâb yazarı Muḥammad 'Avfi (Ö.H. 640/M. 1242), Buḥara'da Bahrâm Gûr'un bütün şiirlerini görüp okuduğunu söyleyerek, bu Padişahın gençliğinde al-Hira'da hüküm süren bir Arap melikinin sarayında bulunduğunu, burada Arap şiirini öğrendiğini, İran'a dönünce sarayında Azâde adlı güzel bir ud çalgıcısı ile birlikte yaşadığını ve bu kadınla karşılıklı şiirler söylediğini yazar.²

Daha sonraları Davlâtşâh (Ö.H. 900/M. 1494-5), Muḥammad 'Avfi'nin İran'ın ilk şairi hakkında verdiği bilgileri şu şekilde nakletmiştir: "Bilginler ve fazıllar, İslâmiyetten önce Farsça yazılmış şiirler bulamadıkları gibi şairlerin adlarını da bir yerde görememişlerdir. Fakat dillerde dolaştığına göre, ilk Farsça şiir söyleyen Bahrâm Gûr'dur. Bunun sebebi de şu olmuştur; Bahrâm Gûr'un çengi Dil-ârâm adında bir sevgilişi vardı. Bu çok zarif, nüktedan, güzel huylu kadına Bahrâm

1- Otokar Klima, Avesta, Die altpersischen Inschriften, Das mittelpersische Schriftrum, in Rypka, Iranische Literaturgeschichte, Leipzig 1959, s. 51

2- Aynı eser, s. 51

aşıktı. Ava ve gezmeye gittiği zaman onu yanında götürürdü. Bir gün Dil-ârâm da yanında olduğu halde ormanda bir aslana saldırdı: Aslanın iki kulağını tutup bağladı ve bu cesaretinden son derece övündüğünden elinde olmadan dilinden şu mısra çıktı;

“Ben, o azgın aslan ve filim”.

Bahrâm’ın ağzından ne söz çıksa, Dil-ârâm’ın ona uygun bir cevap vermesi aralarında adet olmuştu. Bahram, “Bu söze ne cevap vereceksin;” dedi. Dil-ârâm da şu uygun mısraı okudu;

“Senin adın Bahrâm’dır, baban da Cabala’dır.”

Bu söz Padişahın çok hoşuna gitti. Filozoflara gösterdi. Onlar da nazım hakkında bir kanun yaptılar. Fakat bir beyitten fazla söylemezlerdi”.³

Yine Davlatşâh, Sasanî padişahlarından Husrav Parvîz (M. 590-628) in sevgilisi Şîrîn’in anısına yaptırdığı Kaşr-ı Şîrîn’in duvarında Farsça bir şiir bulunduğunu,⁴ başka bir yerde de⁵ Abbasîler zamanının Horasan yalısı olan Emir ’Abd Allah b. Tâhir (H. 213-230 /M. 828-844)e birinin Vâmık u ’Azrâ adında Anüşîrevân adına yazılmış bir kitap sunduğunu, Emir’in, Kur’an ve hadisten başkasının müslümanlar için zararlı olacağını söyleyerek bu kitabı suya atmalarını buyurduğunu ve yönetimi altında bulunan yerlerde bulunan Acem ve Mecusilere ait kitapları yok ettirdiğini yazar.

Tezkere yazarlarının, bilhassa Davlatşâh’ın naklettiği yukarıdaki bilgiler geç zamanlara ait olup, Arap şiirinin mi, yoksa İran şiirinin mi daha eski olduğunun tartışılmaya başlandığı bir sırada ve o zaman yaygın olan İranlıların şiiri Araplardan aldığı görüşünü kanıtlamak için ortaya atılmış bilgilerdir.

İslâmî devir Arap ve Fars tezkere yazarlarının İran şiirini İslâmî dönemden başlatmalarının belli başlı nedenleri; bunların İslamiyetten önceki İran’a ait eserleri, aruz’un çeşitli kalıplarına uygulayarak bir sonuç alamamaları ve bunlarda kafiye bulamamalarıdır. Halbuki, İslamiyetten önceki İran şiirinin tamamı hece vezniyle, çoğu da kafiyesiz olarak yazılmıştır

Son zamanlarda yapılan araştırmalar, İran şiirinin çok eski zamanlarda var olduğunu ortaya çıkarmıştır.

3- Davlatşâh, Taşkîrat al-Şu’arâ, E.G. Browne bask. Tahran 1337 H.Ş. s. 34

4- Aynı eser, s. 35

5- Aynı eser, s. 35

I-MED'LER ZAMANINDA ŞİİR

İran'da şiirin, İran'ın tarihî ilk hanedanı olarak kabul edilen Med'ler zamanında söylendiği bilinmektedir; "M.Ö. VI. yüzyılın ortalarında Med sarayında şairler vardı. Bunlar şiirlerinin konusunu rivayetlerden alırdı. Yunanlı tarihçilerin eserlerinde Med'lere ait hikâye ve efsaneler nakletmeleri, Med'ler zamanında destan veya destanî şiirlerin var olduğunu göstermektedir. Fakat bu eserlerin hiçbiri, doğrudan doğruya günümüze kadar gelmemiştir".⁶

II-AVESTA'DA ŞİİR

İslâmiyetten önceki dönemin son zamanlarında, eski, zor ve anlaşılmayan kelime ve deyimleri açıklamak için bunların yanına yeni kelime ve deyimler konması, manzum kıt'alar arasına mensur cümleler eklenmesi ve aynı yıllarda müstensihlerin metni kopye ederken yaptıkları yanlışlıklar sonucu, Avesta'nın büyük bir kısmı şiir özelliğini kaybetmiştir. Metinleri eski durumuna, yani manzum şekle sokmak çok dikkat isteyen, zor bir iştir. Yalnız Gatha'larda yazı sırasında mısra'ları ayrı ayrı yazmak ve bunlar arasına tire koymak usulü bulunduğundan bu zorluk biraz daha azalmaktadır.

Şiir birimi "afsman", kıt'a "vaçastaştî" gibi birtakım şiir terimlerinin Aves'ta'da geçmesi, bu kitabın manzum olarak yazıldığıнын kanıtlarından biridir.⁷

Elde bulunan en eski İran şiiri, tarihçilerin yaşadığı tarih hakkında M.Ö. VI. yüzyıldan X. yüzyıla kadar değişen rakamlar verdikleri, Zerdüş'tün yukarıda sözünü ettiğimiz kutsal kitabı Avesta'nın en eski bölümleri olan ve bizzat Zerdüş't tarafından yazıldığı söylenen Gatha'lardır.

İlâhî anlamına gelen Gatha, Pehlevî diline "gās", ve Farsça'ya da "gāh" olarak geçmiştir. Gāh'ın bugünkü anlamı ise, musikide kullanılan makam veya taht ve yerdir.⁸

Hece vezniyle yazılmış olan Gatha'lar, ahunavaiti" Ahura Mazda", Uştavaiti "selâmet", Spentamainiyu "kutsal düşünce", Vohu Hşathra" iyi yönetim" ve Vahistoştî' en iyi servet" adlarında beş bölüme ayrılır.⁹

6- Parvîz Nâtil Hânlarî, Tarih-i Zabân-i Fârsî, Tahran 1354 H.Ş. s. 202

7- Zabihullâh Şafâ, Ganc-i Suhan, Tahran 1339 H.Ş. c. 1, s. 17

8- Malik al Şu'arâi Bohâr, Sabk-i Ş'ir-i Fârsî, Macalle-i Mihr, sayı: 12, 1316 H.Ş.s. 1190

9- Zabihullâh Şafâ, a.g.e.s. 15

Gatha'ların ilk bölümü, 16 heceli üç mısra; ikinci bölümü, 11 heceli beş mısra; üçüncü bölümü, 11 heceli dört mısra; dördüncü bölümü 14 heceli üç mısra; beşinci bölümü 19 heceli iki uzun ve 12 heceli iki kısa mısra'dan oluşan kıt'alardan meydana gelir.¹⁰

Gatha'lar, konusu din olan birtakım monologlardır. Burada Zerdüşt, bazen Tanrı'sıyla yalnız konuşmakta, ona sorular sorarak yalvarmaktadır. Bazen de, korkularını, umutlarını açıklayarak, hakarete uğramış ve kötü davranılmış bir kişi olarak şikayette bulunmakta, yöneticilere ve kendine itanmış olanlara doğru yolu göstermektedir.

Yıldızlara ve güneşe yolunu kim gösteriyor?

Aynı büyüüp küçülmesini kim sağlıyor?

Düşmemesi için yerin ve göğün dayanağı kim?

Suların ve bitkilerin yaratıcısı kimdir?

Bulut ve rüzgâra hızı kim verdi?

Aydınlık ve karanlıkların hayırlı yaratıcısı kimdir?

Uyku ve uyanıklığın hayırlı yaratıcısı kimdir?

Akıllı kişilere görevini göstererek sabah, öğle ve akşamı kim yaptı?

Bütün bunları yapan, her şeyi bilen Ahura Mazda'dır.¹¹

Gatha'lardan başka Yaşt, Fargard ve Vandidad gibi Avesta'nın öteki bölümlerinde de manzum parçalara rastlanır. Yaştlarda bulunan şiirlerin çoğu 8 heceli mısralardan meydana gelir. Bunlar arasında 10 ve 12 heceli olanları da vardır. 8 heceli olanlarda bazen ortada (4+4), bazen üçüncü heceden sonra (3+5), bazen beşinci heceden sonra (5+3), çok ender olarak da ikinci heceden sonra (2+6) durak bulunur. 10 heceli mısralarda durak, bazen ortada (5+5), bazen de altıncı heceden sonra (6+4) gelir. 12 heceli mısralarda ise, bazen üçüncü, bazen dördüncü, bazen beşinci, bazen de sekizinci heceden sonra durak vardır.¹²

Yaşt'lar, tanrılar için söylenmiş şiirlerden meydana gelir. Eskiden sayısı otuzu bulan bu şiirlerin çoğu kaybolmuştur. Bunların çok az bir kısmı orijinal dilini koruyarak günümüze kadar gelmiştir. Bunların dili Gatha'lardan farklı, fakat onlar kadar eskidir.

10- Aynı eser, s. 16

11- W. Mackenzie, Les Grandes Aventures Spirituelles, Paris 1965, s. 65

12- Parviz Nâtil Hânlarî, Vazn-ı Ş'ir-i Fârsî, Tahran 1337 H. Ş. s. 25

Yaşlarda bulunan aşağıdaki şiir, gücü kötülükleri ve şeytanları silip süpüren Vâyu (rüzgâr) yu övmek için söylenmiştir:

Cesur Vâyu, sana feda ediyoruz,
Sana feda ediyoruz güçlü Vâyu.

Biz, cesurların en cesuru Vâyu'ya feda ediyoruz?
Biz, güçlülerin en güçlüsü Vâyu'ya herşeyi feda ediyoruz...¹³

III-ORTA DEVİR (M. 226-651) İRAN EDEBİYATINDA ŞİİR

Son zamanlarda yapılan araştırmalar, Orta Devir İran dilleriyle yazılmış birçok şiir ortaya çıkarmıştır. Bunlar arasında Mani ve Zurvan (Zaman Tanrı'sı) dinlerine ait şiirler de vardır.

Orta Devir İran dilleriyle yazılmış eserler arasında manzum olanlarını ayırtetmek için birtakım güçlüklerle karşılaşmaktadır. Karşılaşılan bu güçlüklerin belli başlıları şunlardır:

a) Eserlerin yazımında kullanılan yazıların kusurlu oluşu ve bunlarda seslileri gösterecek harflerin bulunmayışı,

b) Bazı bölümlerinin eskimiş ve yırtılmış olması, bunların okunmasını imkânsız kılması,

c) Müstensihlerin bu eserleri kopye ederlerken anlayamadıkları kelimeleri değiştirip, yerlerine yeni kelimeler koymaları veya bazı cümleleri açıklamak için aralarına cümleler yerleştirmeleri sonucunda bu eserlerin eski ve orijinal şeklinden uzaklaşmış olması.

Fakat Pehlevî dili uzmanları bu güçlükleri yenerek, İslâmiyetten önceki İran şiirine açıklık getirmişlerdir.

Bu şiirlerin ortak özelliği, hepsinin de hece vezniyle yazılmış olmasıdır. En eski şiirler kâfiyesiz veya yarım kafiyeli, sonraki şiirler ise kafiyeli olarak yazılmıştır.

Elde bulunan Orta Devir İran'a ait şiirler şunlardır:

1-MANİ'NİN ŞİİRLERİ

Sasanî devrinden günümüze kadar gelen ilk şiir, Mani'nin şiiridir. Mani, I. Ardaşir (226-241) zamanında yaşamış, I. Ardaşir'in oğlu Şapur (M. 241-272) zamanında peygamberlik iddiasında bulunmuş ve Şapur'un

13- Jean Varenne, Zaratushra et la Tradition Mazdeenne, Paris 1966, s. 119

oğlu tarafından öldürülmüştür. Mani'nin çoğu Süryanî diliyle yazılmış birçok kitabı mevcuttur. Bunlar arasında onun Pehlevî diliyle yazmış olduğu Şâpûragân adında bir eseri daha vardır. Bu eser, Abû Rayhân Birûnî (H. 362-443/M. 972-1051) zamanında vardı ve AbûRayhân, Al-Aşâr al-Bâkiye adlı kitabında Mani'nin bu eserinin bir bölümünü nakletmiş, fakat sonraları bu kitap da yok olmuştur.¹⁴

Yakın tarihlerde Turfan'da yapılan araştırmalarda, Mani'ye ait hece vezniyle yazılmış şiirler bulunmuştur. A. Christensen,¹⁵ bu şiirleri inceleyerek, çoğunun 8 ve bir kısmının da 5,6,7,9,10,11 heceli mısralardan oluştuğunu söylemiştir.

Parça parça ve eksik olarak ele geçen bu şiirler arasında yukarıda sözünü ettiğimiz Şâpûragân adlı eserin bölümleri de vardır. Pehlevî diliyle yazılmış olan Mani'nin şiirlerinde, maddi âlemin yaratılışı, Maninin kötülük tanrısı Ahrimen'in ortaya çıkışı, yer ve göklerin yaratılışı anlatılmış, çok güzel ve ilginç kıt'alarla nur ağacı ve nur âleminin tasviri yapılmıştır:

Aydınlık güneş ve parlak dolunay,

O ağacın gövdesine ışık saçar.

Seher kuşları orada sevinçle

Öterler, Güvercin, tavus kuşu orada

Ötüp, şarkı söyler. Kızlar,

Durmadan o ağacın gövdesini över....¹⁶

2- ZURVAN'IN ÖVGÜSÜ

Turfan'da bulunan eserlerden sonra Avrupalı bilginler, Pehlevî edebiyatındaki nazım kurallarını incelemeye başladılar. Bu bilginler arasında H.S. Nyberg araştırmaları sırasında Bundahişn adlı kitapta, eski İran'ın zaman tanrısı olan Zurvan'ın övgüsü için yazılmış şiirler buldu. Bu şiirler, dört kıt'adan meydana gelmiş olup, ilk ikisi iki, son ikisi de dört mısradan oluşmaktadır. İlk iki kıt'a 11 heceli, üçüncü kıt'a 9, sonuncu kıt'a da 8 heceli mısralardan meydana gelir. Her kıt'anın mısraları birbiriyle kafiyelidir. Bu şiirler, İslamî Fars şiirindeki

14- Malik al-Şu'arâi Bahâr, Ş'ir dar İrân, Macalle-i Mihr, sayı: 1, 1316 H.Ş. s. 37

15- A. Christensen, Les Gestes des Rois dans les Traditions de l'Iran Antique, Paris 1936, s. 48

16- Malik al-Şu'arâi Bahâr, a.g.e. s. 37

hezec bahrine uymakta, Bâbâ Tâhîr (H. 390-447 /M. 1000-1055) in rubailerini hatırlatmakta ve İslamiyetten önce İran'a kafiyenin kullanıldığını kanıtlamaktadır.

Zaman, her iki yaratıktan (Ahuramazda ve Ahriman) daha güçlüdür.

Zaman, yapılan işlerin ölçüsüdür.

Zaman, en zenginden daha zengindir.

Zaman, çok iyi bilenden daha iyi bilir.

Zamanımız kaybolarak gidiyor.

En üstün kişi bile zamana yenilir.

Ruh, zamandan kurtulamaz.

Yükseklere uça da.

Yerin derinliklerine girse de.

Suyun altına batsa da.¹⁷

3- HACI-ABAD KİTABESİ

Hâcî-Abâd'da I. Şapur (M. 241-271) a ait iki dilde yazılmış bir kitabe bulunmuştur. Bir kısmı Pehlevî diliyle yazılmış olan bu kitabe, 8 heceli mısralardan oluşan bir şiidir.

Bu binayı batı tarafına yapan

Adamın eli uğurludur.

Bu dereye ayak basan ve bu binaya doğru ok atan

Adamın eli uğurludur.¹⁸

4- AYATKAR-I ZARİRAN

İslâmiyetten önceki devreye ait, Pehlevî diliyle manzum ve mensur karışık olarak yazılmış olan Ayâtkâr-ı Zarîrân'ın şiirlerinin büyük bir kısmının şekli bozulmadan günümüze kadar gelmiştir.

Tercîbend'lerde olduğu gibi tekrarlanan 7 heceli kıt'aların yanı sıra, bazı cümlelerin fiille bitmesi gerekirken isimle bitmesi ve fiillerin ortada bulunuşu, bu eserin manzum olduğunun kesin kanıtlarıdır.

17- H.S. Nyberg, Questions de Cosmogonie et de Cosmologie Mazdeennes, Journal Asiatique 1929, s. 215

18- Malik al-Şu'arâi Bahâr, a.g.e.s. 115

E. Benvenist'e¹⁹ göre, destanî bir şekilde yazılmış olan Ayâtkâr-ı Zarîrân, konu bakımından Avesta ile Daķîķî (Ö.H. 366/M. 976) ve Firdavsî (Ö.H. 411/M. 1020) arasında, vezin bakımından da Avesta ile bugünkü halk şiiirleri arasında bir bağdır.

Ayâtkâr-ı Zarîrân'daki şiiirlerin çoğu beş mısralık kıt'alardan meydana gelir. Bunlardan birinci ile üçüncü, ikinci ile dördüncü mısra' kendi arasında, beşinci mısra da ayrı kafiyevidir. Yani kafiye düzeni, a b a b c şeklindedir.

Biri büyücü Vidrâfs,
Öteki, büyücü Nâmhaşt

Yirmi bin askerle
Bir mesaj getirdiler.

Ve dediler: "Bizi götürünüz,
Kral Viştâsp'in yanına".

Ve Viştâsp Padişah dedi:
"Onları huzuruma alın".

Onlar huzura alındılar.
Viştâsb'a saygı gösterip,

Ona mesajı uzattılar.
Katip Avrahâm,

Onun önüne dikildi
Ve mesajı okudu.

Ve bu mesajda
Şöyle denmişti:

"Majesteleri, duydum
Ki kabul etmişsiniz

Ahuramazda'nın dinini,
Siz bu dinde kahrsanız,

Ağır bir vicdan azabı
Sizde meydana gelebilir.

19- E. Benvenist, Le Memorial de Zarer, Poème Pehlevi Mazdeen, Journal Asiatique, 1932, s. 245

Eğer ekselansları,
Onun dinini terkederse
Ve bizim tanrılara taparsa,
Biz kendilerini yüceltiriz.
Sana takdim ederiz,
Çok miktarda altın ve gümüş,
Çok miktarda güzel at,
Çok miktarda taht.
Eğer bu dine sadık kalarak
Bizim tanrılarımızı inkar ederseniz,
Saldırıya geçeriz,
Yakıp yıkarak.
Hayvan ve insandan
Ülkeyi temizleyip,
Bizzat size de
Köle muamelesi yaparız.
Bu sözleri duyunca,
Büyük bir telaşa düştü.
Mağrur general,
Kahraman Zarir öğrenince
Kralın tasasını
Saraya girdi.
Ve kral Viştâsp'a dedi:
"Ekselans, izin veriniz de
Ben kendim
Bu meseja cevap vereyim."
Ve Kral Viştâsp dedi:
"Bu mesaja cevap ver".....²⁰

20- E. Benvenist, a.g.e.s. 253 vd.

5- DRAHT-I ASURİK

Keçi ile hurma ağacının temsili bir tartışmasını anlatan Draht-ı Asürîk, Eşkanî Pehlevî'siyle yazılmış, daha sonraları Sasanîler zamanında birtakım değişikliklerle Sasanî Pehlevî'sine çevrilmiştir. E. Benvenist,²¹ kafiyesiz olarak yazılmış olan bu eserde keçinin, "ey hurma ağacı, "ben senden daha üstünüm", ve hurma ağacının, "Benden yaparlar" gibi birçok defa tekrarlanan sözlerine bakarak, bunların manzum olduğuna karar vermiş, dağınık bir halde bulunan aynı heceli mısraları bir araya getirmiş, vezne ve şiire uymayan bazı kelime ve deyimleri, sonradan eklendiği düşüncesiyle metinden çıkarmış, ortaya çoğu 12 heceli olmak üzere, 5,6,7,8,9,10 heceli mısralardan oluşan manzum bir eser çıkmıştır.²²

Asur ülkesinde bir ağaç bitti.

Kökü kuru başı yaş.

Yaprağı kamışa benzeyen,

Meyvesi üzüm gibi tatlı.

Ey insanlar, bakın o yüksek ağaç benim

Bu ülkede benim gibi bir ağaç daha yoktur.

Padişah meyvemi yeyince, yeniden meyve veririm.

Ben, gemilerin tahtası, yelkenlilerin direğiyim.

Hanımların kullandığı süpürgeyi benden yaparlar.

Arpa ve pirinci dövmek için kullanılan tahta havanı benden yaparlar.

Ateşi alevlendirmek için kullanılan yelpazeyi benden yaparlar.

Ben çiftçilerin sabanı, yalınayaklıların takunyası olurum.

Ayağma (ayakkabımı) bağladığım ipi benden yaparlar...²³

6-ÇAME ŞAH BAHRAM

Pehlevî diliyle yazılmış ve Bahrâm'ın tahta çıkışını anlatan bu şiir, 13 heceli mısralardan meydana gelir ve kafiye olarak yazılmıştır.

Şöyle oldu: Hindistan'dan bir haberci gelip,

Dedi: Padişahlar soyundan Bahrâm geldi.

Yanında binlerce fil var ve her filin yanında bir bakıcı.

Padişahların töresi gereği sancak çekilmiş...²⁴

21- E. Benvenist, Draht-ı Asürîk, Journal Asiatique, 1930 s. 193 vd.

22- Bu eserin vezin ve kafiyesi için bak. W.B. Henning, BBOAS, 1950, s. 3

23- Malik al-Şu'arâi Bahâr, a.g.e.s. 130

24- Aynı eser, s. 217

7- SURUD-U KARKUY

Eskiden Sistan'da bulunan Karkuy tapınağında okunan ve Tarih-i Sistan adındaki kitapta nakledilmiş olan bu ilahi 6 heceli ve kafiyeli mısralardan meydana gelmiştir.

Işık her zaman yansın
Gerşasb'ın aklı herşeyi kavrasın.

Küpte kaynayıp durmakta
Şarap iç şarap.

İnsanlara sevgi duy.
Yaratığa kulak ver.

Daima iyilik yap ve iyi işli ol.
Çünkü dün ve dün gece geçti...²⁵

Şiirin yanında İslamiyetten önceki İran'da çalgı eşliğinde söylenen şiir ve şarkı da çok gelişmiştir. Kārnamak, Arkaşir-i Pāpākān'ın gitara benzeyen vin adlı çalgı eşliğinde güzel şarkılar söylediğini anlatır.²⁶ Mani de müziğe büyük önem vermiş ve onu tapmağa kadar sokmuştur. Kaynakların bildirdiklerine göre, İranlı şarkıcılar, san'atlarında çok ileri idiler ve İslâmi devirde Arap şarkı ve müziğinin gelişmesinde önemli rol oynamışlardır. Arapların kullandığı musiki terimlerinin büyük bir kısmının Farsça oluşu, bunu kanıtlamaktadır.

SONUÇ:

İran'da şiir, çok eski zamanlarda söylenmeye başlamış, yazılış tarihi kesin olarak bilinmese de M.Ö. VI. yüzyıldan daha erken bir zamana ait olan Avesta'da kafiyesiz ve hece vezniyle; Sasaniler devrinde ise, çoğu mensur eserler içinde hece vezniyle, kafiyesiz, yarım kafiyeli veya kafiyeli olarak yazılmıştır. Tür olarak da bunları,

a) Yalnız padişahlar ve mubidlerin huzurunda, ateşkede denilen tapınaklarda ve çalgı eşliğinde okunan ilahîler (surudlar),

b) Padişahların, din adamlarının ve devlet büyüklerinin kahramanlık, büyüklük ve menkıbelerini anlatan veyâ devlet büyüklerinin huzu-

25- Aynı eser, s. 219

26- Otokar Klima, a.g.e.s. 53

Transkripsiyon

"Doğu Dilleri" dergisinde, Arapça, Farsça ve Urdu dilindeki metinlerin transkripsiyonlarında İslâm Ansiklopedisinde uygulanan sisteme uyulur. Çince ve Sanskrit metinlerin transkripsiyonundaki özellikler ise aşağıda gösterilmiştir:

Çince için (Giles'in):

A	=	A	P	=	B
Ai	=	Ay	P'	=	P
Au	=	Av	S	=	Z
Ch	=	C	Sh	=	Ş
Ch'	=	Ç	Ss	=	S
Ê	=	Ö	T	=	D
Hs	=	Hş	T'	=	T
î	=	î	Ts	=	Dz
J	=	J	Ts'	=	Ts
K	=	G	Tz	=	Dz
K'	=	Tz'	Tz'	=	Tz
O	=	O	W	=	V
OU	=	OV	Y	=	Y

Sanskrit için:

Uzatma işareti	: -
Sesli R	: ri
Sesli L	: li
Guttural N	: ñ
Palata N	: ñ
Cerebral'ler	: ṭa ṭha ḍa ḍha ṇa sha la
Anusvāra	: ṁ
Anunāsika	: ṃ
Visarga	: ḥ